

HOTSPOTS IN NEDERLAND

Rob Chrispijn

rob.chrispijn@hetnet.nl

Chrispijn, R. 2019. Hotspots in The Netherlands. *Coolia* 62(4): 209–213.

An update of the 1999 list of mushroom hotspots in The Netherlands is presented. Like the previous one, the new list is based on the numbers of Red-Listed species of fungi, but the threshold for being listed as ‘hot spot’ has been increased, such that 15 sites remain. Subdivisions of the list based on habitat type are included. The lists can be found on <https://www.verspreidingsatlas.nl/biodiversiteit/hotspots/>.

In 1999 verscheen in *Coolia* een artikel van Leo Jalink met als titel ‘Op zoek naar de mycologische kroonjuwelen van Nederland’. Dit stuk heeft binnen de vereniging een grote invloed gehad en veel mycologen geïnspireerd om gericht naar paddenstoelen te zoeken. Er waren in de loop van de negentiger jaren voldoende verspreidingsgegevens verzameld en de beschikbare computers waren genoeg robuust om de nodige berekeningen uit te voeren. Dat laatste was trouwens kantje boord. Leo schreef dat zijn pc op sommige berekeningen wel 20 uur stond te stampen. Het was dan ook een zegen toen de eerste Pentium pc’s in de handel kwamen, waarmee de rekentijd terugliep tot enkele uren. In totaal moesten er mycologische gegevens van 13.654 kilometerhokken verwerkt worden.

Methode

Om hokken onderling te kunnen vergelijken, werd gekeken naar het aantal Rode-Lijstsoorten (RL-soorten). De verschillende categorieën van de Rode Lijst kregen een cijfer van 1 tot 5, afhankelijk van de mate van bedreiging. Door alle waarden van de verschillende RL-soorten in een kilometerhok bij elkaar op te tellen, kwam Leo tot een getal dat hij de Mycologische Waarde (MW) noemde.

Met deze methode werd voor het eerst een redelijk objectieve maatstaf ontwikkeld om gebieden onderling te vergelijken. ‘Redelijk objectief’, omdat geen rekening kon worden gehouden met het aantal bezoeken dat ergens werd afgelegd. Het is duidelijk dat een gebied waar 30 excursies naar toe zijn gegaan er beter uitspringt dan een terrein met slechts 5 bezoeken. Je kunt ook zeggen dat het aantal bezoeken een bewijs is voor de waarde van een bepaald gebied. Mycologen zijn zover we weten geen masochisten en gaan niet 30 keer naar een waardeloos gebied. Tegelijkertijd is het een zichzelf versterkend proces: een als waardevol bekend staand gebied wordt vaker bezocht hetgeen de kans vergroot dat er nog meer RL-soorten worden gevonden.

Kroonjuwelen nieuwe stijl

Binnen de Commissie Paddenstoelen en Natuurbeheer (CPN) waarvoor Leo Jalink zijn onderzoek had uitgevoerd, bestond in de jaren nadien regelmatig de wens om dit onderzoek nog eens te herhalen. Maar Leo had het te druk met andere zaken en zo bleef het alleen bij een voornemen. Totdat Laurens Sparrius, lichenoloog en projectleider/ecoloog van Floron, de NMV benaderde met een voorstel om in navolging van de Britten met hun Important Plant Areas een digitale verspreidingskaart te maken met daarop de mycologische hotspots van Nederland. Met IPA als voorbeeld is de opzet van de lijst met Kroonjuwelen anders geworden. Allereerst qua aantal. Op de lijst uit 1999 stonden 200 gebieden. Op de huidige verspreidingskaart staan slechts 15 gebieden die wat betreft het aantal Rode Lijstsoorten er het

Figuur 1. De Rotstergaasterwallen bij Heerenveen is met 24 soorten wasplaten het rijkste wasplatengrasland van Nederland.

Figuur 2. De Leemputten bij Dorst behoort tot de mycologisch rijkste gebieden van ons land dankzij de leemrijke ondergrond en veel verschillende biotopen.

meest uitspringen. Daarnaast wordt er voor elke categorie van landschaps- en vegetatietype een aparte top-5 gegeven. Het gaat daarbij dus om de vetgedrukte ecocodes in de Standaardlijst die lopen van 0 tot 9. Bijvoorbeeld 1 = Opgaande loofbossen of 5 = Heiden, heischrale graslanden en zandverstuivingen. Als extra zijn hier twee biotopen aan toegevoegd die voor paddenstoelen belangrijk zijn, namelijk wasplatengraslanden en begraafplaatsen.

Fluitje

Stonden computers in 1999 nog uren te stampen op de verwerking van hele bergen aan gegevens, voor die van nu is dat een fluitje van een cent. Als je tenminste weet welke gegevens je moet invoeren en daarna de juiste vragen weet te stellen. Dat is niet altijd even simpel. Begraafplaatsen kunnen weliswaar rijk aan paddenstoelen zijn, er bestaan geen soorten die uitsluitend op kerkhoven groeien. Het is dus niet mogelijk de computer te laten zoeken op een specifieke set van soorten, zoals dat wel wil lukken bij Lanen of Heischrale graslanden. Op grond van een lijst met begraafplaatsen gecombineerd met een lijst van soortenrijke hokken kwam de computer tot een bizarre keuze: bijvoorbeeld een kleine begraafplaats die voor de helft ligt in een soortenrijk hok van het Urkerbos. Om tot een enigszins verantwoorde keuze te komen, moest er daarom nogal wat gebeld en gemaïld worden. Ook hielp het om in oude Coolia's te kijken.

Haken en ogen

Wat betreft de top-5 van de eco-groepen is in de eerste plaats naar soortenrijkdom gekeken. Voor wasplatengraslanden was dat simpelweg de som van alle soorten aangetroffen wasplaten. Maar in de groep van Venen, moerassen & oevers leverde dat vreemde resultaten op. Opeens bleken de belangrijkste moerasgebieden in Noord-Brabant te liggen. Bij het doorspitten van de vaak lange soortenlijsten kwam de oorzaak snel aan het licht. De kennis van en interesse voor kleine ascomyceten van Brabantse mycologen zorgde voor veel aan moerasplanten gebonden soorten. Dat gaf landelijk gezien een zeer vertekend beeld, omdat elders niet of nauwelijks naar dit kleine spul gekeken wordt. De oplossing was om alleen Rode Lijst-soorten mee te laten tellen. Op die manier sprongen hokken in de Wieden en het Jisperveld er meteen uit. Een mooi moerasgebied als de Nieuwkoopse plassen helaas niet, maar dat was gewoon een gevolg van te weinig bezoeken en veel te weinig waarnemingen.

Overlapping

Wat moet een natuurgebied in huis hebben om de naam hotspot te verdienen? Allereerst, veel biotopen in een beperkt gebied. Daaraan voldoen topgebieden als de Leemkuilen bij Dorst, 'Schepping' bij Holthe en het Boekweitenveentje bij Gieten. Alledrie kennen veel overgangen tussen kalkarme en kalkrijke bodems, evenals die tussen voedselrijkere en zeer voedselarme grond. Indien een gebied op het oog wat eenvormiger is, helpt het ook als het heel groot is en dus veel km-hokken beslaat. Dan is de kans op meer subtiele verschillen in bodemomstandigheden en vegetatie een stuk groter. Voorbeelden hiervan zijn de zuidwestelijke punt van Texel en de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Het beste dat je als ambitieus gebied kan overkomen, is heel goed onderzocht worden. Dat hebben alle in deze alinea genoemde terreinen gemeen en zeker Landgoed Nijenrode en het Coovelsbos bij Helmond, respectievelijk no. 1 en no. 3 op de lijst van hotspots. Net als de Leemkuilen bij Dorst zijn hier tussen de 1300 en 1800 soorten waargenomen. Daar zitten zoveel soorten tussen van andere eco-groepen dat bijvoorbeeld een gebied als Dorst ook in de top 5 zit van Struwelen & hakhout, Heiden & heischrale graslanden, Gras- & hooilanden plus Akkers, bermen en stedelijk gebied. Door dit soort overlappingsen staan er in de Verspreidingsatlas minder hotspots ingetekend dan de 75 die theoretisch mogelijk zouden zijn geweest.

Mensenwerk

Het ligt voor de hand dat het Hollandse duingebied een concentratie aan hotspots te zien geeft. Want het is rijk aan bijzondere biotopen en dankzij de Randstad ruim voorzien van belangstellende mycologen. Aan dit laatste ontbreekt het op de waddeneilanden en behalve in het zuiden van Texel zijn daar dan ook geen hotspots te vinden. Dat geldt ook voor de provincie Groningen, toch een provincie met nogal wat mycologische verrassingen. Friesland en Zeeland hebben elk slechts 1 hotspot. Misschien dat lokale werkgroepen door extra inspanningen daar nog eens de aanwezigheid van een of meer topgebieden kan aantonen. Want het blijft mensenwerk. Of beter gezegd een combinatie van mensenwerk en bijzondere ecologische omstandigheden ter plaatse. De intensieve inventarisatie van Drenthe ten behoeve van de Drentse Atlas heeft als bijproduct 7 hotspots in deze provincie opgeleverd. Ook de inspanningen van de Helmondse mycologen - eerst in de Stiphoutse bossen en later in het Coovelsbos - hebben aangetoond dat zeer langdurige inventarisaties tot spectaculair lange soortenlijsten kunnen leiden, mits het onderzochte gebied voldoende kwaliteit heeft. Dit relateert meteen ook het belang van een project als dat van de hotspots. Voor een deel meet je de mate van inzet en volharding van mycologen ter plekke. Aan de andere kant: goede gebieden springen er toch altijd uit. Of het nou om planten gaat, mossen of paddenstoelen. Nummer 1 in de lijst van kroonjuwelen uit 1999, Landgoed Nijenrode bij Breukelen, staat in 2019 nog altijd fier bovenaan.

Tegelijkertijd zijn er ook grote verschuivingen. Van de eerste 15 kroonjuwelen staan er tien niet meer op de lijst van 15 hotspots. Dat komt ook doordat de kroonjuwelen uitsluitend op km-hok-basis zijn berekend, terwijl in 2019 naar complete gebieden is gekeken, waarvan er sommige nu eenmaal veel km-hokken beslaan.

Oogst

Tot zover de werkwijze, hobbels en overwegingen. Nu wat het project opgeleverd heeft: een overzichtelijke en goed toegankelijke digitale verspreidingskaart van de vijftig topgebieden in Nederland. Van ieder topgebied is een kaart te zien met de juiste omgrenzing, plus een korte impressie van wat het terrein te bieden heeft. Er worden steeds tien foto's getoond van bijzondere paddenstoelen in het beschreven gebied. En er is een verwijzing naar andere hotspots in de buurt, ook naar die van vaatplaten, mossen en korstmossen. Tenslotte is er een literatuurlijst met een link achter elk artikel waar naar doorgeklikt kan worden. Al deze handige toeters en bellen zijn gerealiseerd door Laurens Sparrius en zijn medewerkers die ook de verspreidingsatlassen van de andere hier genoemde soortgroepen hebben ontwikkeld. De verspreidingskaart met hotspots maakt dus onderdeel uit van een groter geheel. Een klein nadeel daarvan is dat de prachtige term 'kroonjuweel' op de achtergrond is geraakt en wij het nu moeten doen met het moderne 'hotspot', iets wat ik als taalliefhebber betreurt.

Maar dat weegt makkelijk op tegen het grote gebruiksgemak en het enorme voordeel dat veranderingen in de status van een gebied niet meer 20 jaar hoeven te wachten voordat die terug gevonden kunnen worden in de NDFF verspreidingsatlas van botanische hotspots. Want in principe zou de atlas ieder jaar geactualiseerd kunnen worden. Dat zou wellicht een stimulans kunnen zijn voor mycologen om potentieel interessante gebieden vaker te bezoeken. Ze zien sneller iets terug van hun inspanningen. En op die manier leveren ze ook meteen een bijdrage aan het karteringsproject. De hotspots en lijsten zijn te vinden op:

<https://www.verspreidingsatlas.nl/biodiversiteit/hotspots/>.

Foto's door de auteur.

Figuur 3. Gele ridderzwam (*Tricholoma equestre*), Rode Lijstsoort en kenmerkende den-nenbegeleider van habitat 3.1 : Naaldbossen op matig vochtige tot droge, voedselarme zand-gronden, zoals te vinden in hotspot Landgoed Berkenheuvel bij Diever.

Figuur 4. De Steppekoraalzwam (*Ramaria roellinii*), een zeldzame maar karakteristieke soort van de buitenste zeeduinen en een die meetelt voor habitatgroep 8.0 Open duinen en kwelders.

